

потенційно стає народним контролером публічної влади – посадових та службових осіб [3].

Узагальнюючи можна виділити такі визначальні риси народного контролю:

– є запорукою становлення правової держави та громадянського суспільства;

– забезпечує дієвість та надійність досягнення поставлених перед державою цілей і завдань із захисту прав, свобод та законних інтересів громадян;

– слугує додатковою гарантією забезпечення режиму законності та правопорядку у державі;

– в умовах активного запобігання та протидії корупції, є найбільш дієвим інструментом попередження різних форм корисливої реалізації своїх повноважень державними службовцями.

Водночас варто зазначити й про недоліки впровадження народного контролю:

– складність вироблення та запровадження механізмів здійснення правових форм народного контролю;

– неможливість охоплення інститутом народного контролю усіх державно-правових процесів у державі;

– обтяжливість правозастосовчої практики та державно-правових процесів, які супроводжуються народним контролем;

– у деякій мірі може бути перешкодою для прийняття швидких державно-правових рішень.

Підсумовуючи, зауважимо, що зазначені недоліки народного контролю можна вважати несуттєвими порівняно з перевагами, особливо враховуючи сучасний етап розвитку української державності. Стає очевидною практична проблема побудови української демократичної правової держави, суть якої полягає: по-перше, у слабкості та недостатній розвинутості інститутів прямої та представницької демократії; по-друге, і найголовніше, у відсутності ключового елементу сучасної демократії – дієвого народного контролю.

Таким чином, народний контроль у відносинах з публічною владою є основою складового формування надійних інституційних та правових гарантій, що забезпечують вираження волі народу в управлінських рішеннях та запобігання ситуаціям, коли непрофесійні, тим більше злочинні представники публічної влади можуть завдати державі суттєвої шкоди. У цьому сенсі перспективним напрямом подальших досліджень є організаційно-правовий механізм реалізації неруйнівного контролю народу над усім апаратом держави, який не революційним, а еволюційним способом зможе забезпечити невідворотність впровадження у державі демократично-правових цінностей.

30

Ось тому, аналіз нинішнього українського політико-державного процесу вказує на нагальну потребу всебічного дослідження становлення та розвитку війська у зазначений період. Саме історичний досвід Української Центральної Ради міг би забезпечити від повторення її помилок у розбудові власної Армії на нинішньому етапі. Це дало б можливість забезпечити успішність сучасного українського державотворення у військовій сфері та визначити напрямки розбудови армії. Уже поверхневий порівняльний аналіз розбудови Армії в добу УЦР і формування ЗСУ в сучасний період вказує на велику їхню подібність, що ще раз підтверджує актуальність дослідження даної теми.

Крім того, дана стаття підготовлена у відповідності до плану наукової розробки держбюджетної теми кафедри теорії та історії держави і права "Розвиток держави і права в ХХ ст.", виконуваної за рахунок другої половини робочого дня, реєстраційний номер 0111U010358.

Проблемам розбудови та функціонування Армії УЦР присвячені праці таких вчених: В. Вериги, Л. Гарчевої, В. Голубка, В. Гончаренка, В. Задуняського, Л. Зінкевича, М. Кобилицького, О. Копиленка, І. Крип'якевича, О. Кузьмука, В. Кульчицького, С. Литвин, О. Мироненка, П. Музиченка, В. Петріва, О. Ресента, А. Рогожина, В. Румянцева, В. Сергійчука, В. Солдатенка, З. Стефаніва, О. Тимошука, Я. Тинченка, Б. Тищика, О. Удовиченка, Л. Шанковського, О. Шевченка, М. Шкільника, Б. Якимовича та ін.

Тут доцільно підкреслити, що окремі аспекти створення Армії УЦР вищевказаними вченими висвітлені, однак повномасштабної праці щодо її формування ще не вироблено, особливо щодо правових засад її формування. Тож бо перед дослідниками стоїть нагальне завдання у проведенні такої масштабної розвідки.

Тому метою цієї статті є наукове опрацювання особливостей створення і функціонування Армії УЦР та визначення її основних уроків для військового будівництва суверенної України, їх правові аспекти.

Вклад основного матеріалу дослідження. Аналіз створення Армії Української Центральної Радою підтверджує, що її формування, як і формування Збройних Сил сучасної України, ґрунтувалось на військових структурах колишніх держав - армії царської Росії та радянської армії СРСР. Необхідно підкреслити, що на фронтах Першої світової війни на початку ХХ ст. воювало біля трьох мільйонів українців. За роки війни тільки в Україні було мобілізовано в армію 4 млн. осіб або близько половини сільського дорослого чоловічого населення [1, с.334]. У цей час на українських землях діяли два фронти - Південно-Західний і Румунський фронти, а також Чорноморський флот з їх матеріальними ресурсами (військово-технічним майном і озброєнням). На території незалежної України у військовим частинам, з'єднаннях і об'єднаннях перебувало біля

32

Література:

1. Теорія держави і права: навч. посіб. / А.М. Колодій, В.В. Копейчикова, С.Л. Лисенков та ін.; За заг. ред. С.Л. Лисенкова В.В. Копейчикова. - К.; Юрінком Інтер, 2003. - 368 с.
2. Акопов Л.В. Контроль в управленні государством (Конституційно-правові проблеми): дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. - "Конституційне право; муніципальне право" / Л.В. Акопов. - М.: РГБ. - 2003. - 399 с.
3. Кравчук В.М. Народна люстрація або Принцип персональної відповідальності / В.М. Кравчук // Закон і бізнес. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zib.com.ua>

Кравчук М. В.

к.ю.н., доцент, доктор права УВУ,
завідувач кафедри теорії та історії
держави і права ЮФ THEU

ДОСВІД ВІЙСЬКОВОГО БУДІВНИЦТВА УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ТА СУЧАСНЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. На сучасному етапі українського державотворення надзвичайно важливим є історичний досвід цього процесу. Пам'ятаючи крилаті слова класиків - "історія - вчителька життя" доречно звернути увагу і на актуальність твердження О.Л. Копиленка, про те що "УНР проіснувала дуже недовго, в історичному масштабі тільки мить, та лишилися по ній повчальні уроки перипетодії, які ми просто не маємо права нехтувати" [2, с.5]. Ось тому важливо розуміти об'єктивну значимість історично-правового досвіду, яку можна підтвердити висловом "що не знає своєї історії, той приречений її пережити знову, причому найтрагічніші її сторінки"

На нашу думку, сьогодні, в період реальної військової оборони України, її територіальної цілісності, незалежності від агресивних посягань сусідньої країни, в кожного свідомого українця не викликає жодного сумніву положення про те, що армія є вагомим державною інституцією, без якої у повній мірі не можливий ефективний захист державного суверенітету. Адже суверенітет є сутнісною ознакою будь-якої держави, без забезпечення якої таке соціальне утворення стає "квазі-державою". У десятках публікацій автор підкреслював значимість війська для держави і прорахунки у розбудові Армії України в добу Української Центральної Ради, Гетьманату П. Скоропадського, Директорії, Західноукраїнської народної республіки, й особливо актуальність цього процесу в сучасний період, але сутнісних змін у ньому не відбулося [4].

31

мільйона солдатів. Це було одне з найбільших угруповань колишньої Радянської армії з його військовою амуніцією та бойовою технікою, яке виконувало роль другого ешелону військової потуги СРСР, скерованої на Європу. Такий стан повинен був слугувати фундаментом військового будівництва України як на початку ХХ ст., так і в кінці ХХ ст. Адже сприятливим фактором у цьому процесі ставали наявні людські і військово-технічні ресурси, а ключову роль відігравало прагнення мільйонів українців відновити соборну, незалежну Українську державу. Саме порив національних патріотичних сил вилісив у "річище" маніфестацій, мітингів, з'їзрів, конференцій з підтримки української влади. Прикладом такого процесу стало стихійне формування 1 травня 1917 р. 1-го українського полку ім. Б. Хмельницького у складі 3000 солдатів, попри те, що за переконанням керівництва УЦР функції організації армії були прерогативою федерального уряду Росії, до складу організації мали увійти й Україна на правах автономії [5, с.5]. Пробудження національної свідомості в оновленій Україні було підтвердженням ще й всеукраїнським референдумом 1 грудня 1919 р., де її незалежність підтримали в загальному 92 відсотки населення. У фарватері цих подій, як і за часів УЦР (три військові з'їзди), так і в наш час виступили військовики (також провели чотири військових з'їзди з 27 липня 1992 р. до квітня 1993 р.). Та, на жаль, український політичний провід на вирішальних етапах державотворення не зміг ефективно використати цей могутній соціальний ресурс для надійного захисту державного, національного суверенітету. Влада не створила модерної високопрофесійної Армії України і наслідком такої військової політики стала нинішня анексія Криму та війна на східних теренах України. Життя тисяч українців знаходиться під загрозою.

По-друге, наступним прорахунком УЦР є її пацифістська політика. Оцінка тих подій підтверджує, що лише втрата власної території повертала керівництво Центральної Ради в русло активізації військового будівництва. Установлено помилкове переконання проводу Центральної Ради, і в першу чергу голови ГС УНР, в тому, що "українського мілітаризму не було і не повинно бути" як шкідливого явища для національного державного будівництва і, на цій основі, запровадження інституту оборони країни - крайової народної міліції як альтернативи регулярній армії та домінування політичного критерію при доборі і призначенні посадовців вищого військового керівництва (замість врахування професіоналізму) стали однією з першопричин трагічних наслідків державотворення і втрати незалежності УНР.

Аналіз процесів державотворення вказує на повторення прорахунків Української Центральної Ради сучасним політичним керівництвом України, особливо в кадровій політиці військової сфери, в технічному

33

оснащені ЗСУ. Пацифізм нинішніх державотворців впродовж двадцяти трьох років незалежності України переконливо підтверджений щорічними законами України про бюджет, відповідно до яких системно скорочувалось фінансування утримання й оснащення ЗСУ, а також послідовно зменшувался їх чисельний склад. Крім того, при здатності ВПК України виробляти найсучаснішу бронетехніку, жодної військової частини не укомплектовано такою бойовою технікою.

По-третє, як уже підкреслювалось у попередніх публікаціях, тривалою негативною проблемою функціонування українських військ була професійна некомпетентність вищого військового керівництва УЦР [5, с.51-58]. З цього приводу, Я.Тинченко зазначив, що "незважаючи на велику кількість українських командувачів, зовсім не велася розвідка, підрозділи між собою не мали належного зв'язку, не знали, що діється поруч, якщо Антонов-Овсієнко завжди знав усе про свого супротивника, то ні Капкан, ні Шинкар, ні Порш про більшовиків не знали нічого: ні їхніх дій, ні їхніх планів, ні їхньої чисельності. Вони не знали навіть про стан своїх військ" [6, с.149].

Проводячи аналогію з нинішніми військовими подіями, доречно підкреслити, що історія у великій мірі повторюється. За період ведення "гібридної війни" сусідньою державою з лютого 2014 р. та проголошення 14 квітня 2014 р., без введення воєнного стану, Донецької і Луганської областей зоною проведення антитерористичної операції в Україні, було змінено чотири Міністри оборони, три з яких не мають базової загальної оперативно-тактичної підготовки. В антитерористичних операціях приймають участь військові структури, які підпорядковані різним відомствам (МВС, СБУ, МО України, батальйони добровольців), що мало місце і в часи УЦР. Така "строкатість" військ не сприяє забезпеченню їх чіткої скоординованості й управлінню ними, що призводить до безпідставних, безглузких бойових втрат.

По-четверте, аналіз військового будівництва у досліджуваній період свідчить, що в умовах титанічної протидії Тимчасового уряду у створенні Української держави і пацифістської, вкрай невизначеної та нерішучої політики УЦР, вагому роль відіграли саме українські військовики. Тут доцільно звернути увагу на специфічний спосіб формування Армії УНР – "українізації" військових частин російської армії, яка часто відбувалася за ініціативою самих солдатів-українців і подекуди всупереч політиці Центральної Ради, однак супроводжувалася певним успіхом. Адже більшість рішень УЦР були "спрямовані на уникнення конфлікту з Тимчасовим урядом і намагання виправдатися за прагнення своїй національно свідомих громадян мати власні мілітарні сили" [3, с.69-76]. Зіставивши той етап створення власного війська із сучасним, необхідно констатувати, що значну роль у нинішньому захисті східних земель

України відіграли "добровольчі батальйони", які без достатньої військової екіпіровки, лише зі зброєю в руках, зуміли організувати стримуючу оборону країни від бойовиків-сепаратистів. У той же час "волонтерський рух", здійснюваний патріотами України, успішно виконав функції військових підрозділів бойового, військово-технічного і тилового забезпечення частин АТО, що гарантувало ефективність військового опору і надало можливість ведення бойових дій. Проглядається деяка подібність у зазначених вище рішеннях УЦР і сучасного керівництва України, що підтверджує, що воєнні дії на сході України названо антитерористичною операцією з врахуванням "мілітарної переваги РФ, позиції її керівництва щодо класифікації зовнішньої військової агресії Росії як внутрішньої загрози Україні та з метою недопущення подальшого введення регулярних російських військ на територію України під прикриттям "миротворчої місії" чи іншим шляхом.

Отже вищезазначені аргументи вказують, що Україна має великий історичний досвід державотворення, який, за його повного врахування, забезпечить ефективну розбудову власної держави і її війська, гаранта суверенітету. Уроки національного державного будівництва не тільки убезпечать від прорахунків, недоліків, а й дадуть змогу визначити основні напрямки подальшого розвитку держави. Тож дана тема потребує наступного всебічного, ґрунтовного наукового опрацювання.

Література:

1. Історія УРСР у десяти томах. – Т. 5. – К., 1983. – 560 с.
2. Копиленко О.Л. Держава і право України. 1917-1920: навч. посібник / О.Л. Копиленко, М.Л. Копиленко. – К.: Либідь, 1997. – 208 с.
3. Кравчук М.В. Держава та армія УНР в період Тимчасового уряду та їх правове закріплення / М.В. Кравчук // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 48. – К.: Ін-т держави і права ім. В.Корецького НАН України, 2010. – С.69-76.
4. Кравчук М.В. Правові основи будівництва Національних Збройних Сил України в 1914-1993 рр. (Орг-я, структура, штати): Історико-правове дослідження. – Івано-Франківськ: Вид. "Плай". – Коломия: видавничо-поліграфічне товариство "Вік", 1997. – 292с.
5. Кравчук М.В. Розбудова Української армії на завершальному етапі існування Української Центральної Ради: правовий аспект / М.В. Кравчук // Науково-інформаційний вісник право (Часопис "Університетські наукові записки" Івано-Франківського університету права). – 2013. – №8. – С.51-58.
6. Тинченко Я. Перша українсько-більшовицька війна (грудень 1917-березень 1918) / Я.Тинченко. – Київ-Львів, 1996. – 372 с.